

Wethouder Roderick van de Mortel op de Bossche Markt, met op de achtergrond De Moriaan, een illustratie van het beleid dat hij voorstaat: bevordering van het toerisme (vvv) in een monument in het hart van een sfeervolle en gezellige binnenstad. (Foto: Olaf Smit)

'Het gemeentebestuur wil dat archeologie en bouwhistorie structureel invloed hebben op plannen in de stad.' Dit credo beleeft wethouder Roderick van de Mortel enige tijd geleden toen hij Hans Janssen toesprak bij diens zilveren jubileum als stadsarcheoloog. De Bossche cultuurwethouder neemt graag de tijd om toe te lichten hoe hij 'onze archeologische en bouwhistorische kennis' wenst te zien als inspiratiebron voor ruimtelijke ontwikkeling.

Wethouder Van de Mortel

Waken over het wezen van de stad

Het was 'vanuit eigen belangstelling voor monumenten en de (bouw)historie van de stad', geschraagd door zijn visie, 'dat je een aantal aspecten als toerisme, cultuur/cultuurhistorie en monumentenbeleid in gezamenlijkheid zou moeten uitnuttend', dat wethouder Van de Mortel bij de portefeuillevverdeling in het huidige college van Burge-meester en Wethouders met succes het monumentenbeleid claimde, hoewel de afdeling Bouwhistorie, Archeologie en Monumenten (BAM) formeel onder Stadsontwikkeling ressorteert. Om ook zijn beleid tot een succes te maken ziet hij voldoende kansen, zelfs al weet hij de financiële middelen beperkt. Zijn uitgangspunt is dan ook dat je 'als stad zoveel mogelijk moet investeren in de natuurlijk aanwezige potentie die de rijke cultuurhistorie van de stad ons verschaft'. Blijkt niet 'uit alle economische onderzoeken dat bezoekers van onze stad hoofdzakelijk hier komen, niet alleen voor het winkelbestand, maar ook voor de sfeer/gezelligheid, de aanwezige monumenten en de kleinschalige structuur van middeleeuwse straten en verticale bouw'. Dus: 'Als je dat weet als stadsbestuur moet je in je toeristisch beleid, in je cultuurbeleid en in je monumentenbeleid je krachten bundelen om daar het maximale rendement uit te halen.'

'Dat betekent vervolgens dat je uiterst voorzichtig moet omgaan met de aanwezige structuur en met je monumenten. Ik zeg met nadruk ook structuur omdat je naar mijn mening met al je bouwplannen in overeenstemming met de middeleeuwse structuur moet handelen. Als je dat niet doet tast je het wezen van de stad aan.'

Druk

Dat klinkt veelbelovend. Maar is het niet nog maar één aflevering van *Bossche Bladen* geleden dat een deskundige als ir. Rob Gruben, directeur van BAAC BV Bouwhistorie en Archeologie, het even onvoorstelbaar als stuitend noemde dat 's-Hertogenbosch niet eens een fatsoenlijke gemeentelijke monumentenlijst heeft. Hij krijgt van wethouder Van de Mortel per omgaande bijval. 'Meer dan honderd procent mee eens! Ik deel zijn mening volstrekt. Dat is ook de reden dat ik meteen na mijn aantreden als wethouder mijn streven heb gericht op uitbreiding van het aantal gemeentelijke monumenten.' Weliswaar is er een gemeentelijke monumentenlijst, maar die houdt ergens rond de vijfenzeventig op. Volstrekt onvoldoende weet wethouder Van de Mortel. 'In elke zichzelf respecterende historische stad vind je evenveel gemeentelijke als rijks-

monumenten beschermd. De cijfers in 's-Hertogenbosch, ca. 100 versus ca. 650, tonen overduidelijk aan dat de verhouding hier volkomen scheef is.' De wethouder kan dat alleen maar verklaren door te stellen dat in het verleden zoal niet minder interesse bestond voor het behoud van historische elementen, dan toch in ieder geval sprake was van 'het minder onderkennen van het economisch belang van monumenten'. Dat daardoor honderden panden in de ogen van Gruben vogelvrij zijn, noemt Van de Mortel 'feitelijk juist'. Hij noemt het daarom 'nodig de zaak op orde te krijgen'. Het is dan ook zijn bedoeling om 'in twee tranches de gemeentelijke monumentenlijst naar hetzelfde aantal te tillen als het aantal rijksmonumenten'. Met de eerste tranche, die tussen de 130 en 140 panden omvat, is de wethouder volop bezig. 'Ik probeer daarna nog in één tranche 270 extra panden aan te wijzen zodat we op 500 panden uitkomen. Ik heb daar grote druk op zitten.' Hij verwacht binnen enkele maanden zover te zijn dat de conceptlijst door het college van Burgemeester en Wethouders kan worden vastgesteld. Het antwoord op de vraag naar de verdere tranches 'hangt een beetje af van de financiële middelen en de ambtelijke capaciteit die voorhanden is'. Maar, voegt hij daar onmiddellijk aan toe: 'Als je als gemeentebestuur het monumentenbeleid serieus neemt, zal je daar prioriteit aan moeten geven door zowel in je financiële mogelijkheden als in je bemensing daarvoor capaciteit vrij te maken. Anders maak je je ongeloofwaardig.'

Nieuw beleid

'Met het ophogen van het aantal gemeentelijke monumenten alleen zijn we er niet.' Om 'even grote dreigingen' te weerstaan is het niet minder noodzakelijk de bestemmingsplannen voor de binnenstad te actualiseren. Want die zijn 'hopeloos verouderd en laten veel te veel ruimte voor ongewenste ontwikkelingen'. Andere lijnen waarlangs een op de rijke historie van de stad gestoeld beleid vorm moet worden gegeven zijn archeologie en bouwgeschiedenis. Om aan te tonen dat 'onze ambities voor wat betreft de archeologie' hoog zijn wijst wethouder Van de Mortel op de totstandkoming van de zogeheten archeologische verwachtingskaart (zie pag. 126 en 130). Deze kaart, die beoogt zicht te geven op het archeologisch potentieel van de binnenstad, kent verschillende categorieën. In de eerste categorie zijn die locaties geregistreerd waar de gemeente archeologische elementen aanwezig weet. Daarnaast vermeldt de lijst plaatsen waar zich *waarschijnlijk* archeologische elementen bevinden en plaatsen waar *mogelijk* archeologische elementen kunnen worden aangetroffen. De eerste categorie is de zwaarste categorie. 'Daarbij gaat het om zaken die beschermd en behouden móéten blijven.' Maar ook ten aanzien van de andere categorieën is het voor planners en ontwikkelaars 'van belang vooraf weet te hebben van de dingen die je tegen kunt komen,

om die dan te kunnen implementeren in hun nieuwbouwplannen'.

De archeologische verwachtingskaart ziet wethouder Van de Mortel als een bruikbaar instrument om te 'voorkomen dat we in een te laat stadium tot de ontdekking komen dat er ergens iets zit, op een moment dus dat het te kostbaar is om zo'n ontdekking alsnog te behouden'. Volstond men eerder met eventuele 'archeologische vondsten netjes te documenteren, waarna een en ander werd verwijderd ter wille van de gewenste nieuwbouw, nu proberen we restanten van het verleden te behouden door ze te verwerken in nieuwbouwplannen'. Met dit 'nieuw beleid' had – stipuleert de wethouder – een schandaal als *de Keizershof*, waar bij opgravingen voorafgaande aan de bouw van het nieuwe stadskantoor, de middeleeuwse fundamenteën en keldervloeren 'nog vrijwel intact' werden gevonden, 'nooit

Opgraving Markt 1977. Sleuven graven voor de middeleeuwse kelder van De Kleine Werelt en de winkel van hoeden en petten van Boelens. (Foto: Stadsarchief, collectie Kabinet en Voorlichting)

kunnen plaats vinden'. Van de Mortel herinnert er aan dat ook de gemeentebestuurders zich ongelukkig voelden om deze vondst verloren te zien gaan. 'Maar als je na een proces van vijf jaar eindelijk een bouwvergunning hebt, en je hebt bovendien al aanbesteed, zeg je niet meer: maak maar een ander plan.'

Draagvlak

'Ondanks het feit dat er nog geen wettelijke verplichting bestaat om opgravingen te doen, verrichten Hans Janssen en zijn mannen overal opgravingen waar zij dat nodig vinden. Dat zegt iets over het draagvlak in de stad en de goede naam die is opgebouwd bij projectontwikkelaars en bouwers', stelt wethouder Van de Mortel met voldoening vast. Draagvlak niet alleen bij bouwers en ontwikkelaars – die niet langer als cultuurbarbaren de geschiedenis willen ingaan – maar ook bij het midden- en kleinbedrijf in de Bossche binnenstad en bij particulieren. Ondernemers en binnenstadsbewoners die bij de gemeente aankloppen om een gevel uit de jaren zestig weer enigszins in oude staat terug te brengen. 'Niet alleen wat onder de grond zit, ook wat zich boven de grond bevindt' heet in de opvattingen van wethouder Van de Mortel een groot belang. Hij ziet het dan ook als een plicht van de gemeente om in vervolg op de archeologische verwachtingskaart ook een bouwhistorische verwachtingskaart te maken: 'Ook achter de gevels van niet-monumentale panden zijn vaak nog tal van middeleeuwse sporen aanwezig, in de vorm van bouwconstructies – oude kapconstructies bijvoorbeeld – of andere bouwelementen, die de moeite waard zijn om ze te behouden door ze te laten verwerken in eventuele nieuwbouwplannen.' Een beleid dat de gemeente wil stimuleren en waar mogelijk ook belonen. Anders gezegd: 'met subsidies aantrekkelijk maken dat te doen'. De wethouder wijst in dit verband dan ook graag op de mogelijkheden van

de verschillende subsidieverordeningen om bijvoorbeeld een beeldbepalend pand te restaureren of in oude staat te herstellen. Daarbij realiseert hij zich overigens hoe lastig het 'in oude staat terugbrengen' zich concreet laat omschrijven. 'Inpassen in de middeleeuwse hoofdstructuur' ziet hij in ieder geval als een hanteerbaar criterium.

Inhaalslag

Een ander element dat wethouder Van de Mortel zorgt voor de toekomst is de grote achterstand bij de uitwerking van opgravingen. Omdat prioriteit moe(s)t worden gegeven aan actuele opgravingen en bouwhistorisch onderzoek, ontbreekt de tijd om de bevindingen voor het nageslacht vast te leggen. 'Heel veel kennis zit in de hoofden van onze stadsarcheologen en bouwhistorici. Maar die parate kennis ligt nergens vast. Vastlegging is meer dan nodig, opdat plannenmakers ook in de toekomst kennis kunnen nemen van 'fundamenten' voor hun bouwontwikkelingen. Archeologische en bouwhistorische verwachtingskaarten zijn nuttige instrumenten, maar documentatie van eerdere bevindingen van archeologen en bouwhistorici is minstens zo belangrijk.'

In dit verband hecht de gemeente ook grote waarde aan een archeologisch informatiecentrum. Naar het voorbeeld van het scheepsarcheologisch depot in Lelystad denkt wethouder Van de Mortel aan 'een archeologische werkplaats waar bezoekers vrij kunnen rondlopen om vondsten en het werk zelf te bewonderen'. 'Met de komende bezuinigingen zullen we tegen de wind in moeten zeilen. Maar we gaan er wel voor', zei wethouder Van de Mortel eerder al eens. En het is bepaald niet het enige waar de wethouder voor wil gaan. De balans van dit moment opmakend kan zijn conclusie niet anders zijn dan: 'We zullen een inhaalslag moeten maken om onze binnenstad in goede staat door te kunnen geven aan ons nageslacht'.